

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

ХРЕБТОВА Вікторія Володимирівна

УДК 378.9:37.018:34:811.111

**ПОЛІКУЛЬТУРНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
ЗАСОБАМИ ІНОЗЕМНИХ МОВ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Запорізькому національному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
ІВАНЕНКО Валентин Кузьмович,
Запорізький національний університет,
професор кафедри російської філології.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ВАСЯНОВИЧ Григорій Петрович,
Львівський науково-практичний центр
Інституту професійно-технічної освіти
НАПН України, директор;

кандидат педагогічних наук
ДЕНИЩИК Олексій Іванович,
Хмельницький університет управління і права,
доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних наук.

Захист відбудеться 27 червня 2013 р. о 12³⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розіслано 24 травня 2013 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. І. Янкович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Україна є багатонаціональною державою, розташованою на межі європейської й азійської цивілізацій, із глибокими власними етнокультурними традиціями та сучасними міжнародними зв'язками. Це визначає важливість засвоєння унікальності й різноманітності цінностей, потребує розвитку освіти й педагогічної науки у контексті гармонійного існування представників різних культур, етносів та конфесій у міжкультурному просторі не лише для подальшого розвитку людської цивілізації, а й для збереження людства. Звідси актуалізується реалізація полікультурного виховання, необхідність якого на сучасному етапі визначається зіткненням цивілізаційних, культурних, етнічних інтересів, що створюють конфліктну ситуацію в межах загального національно-державного простору.

З огляду на значущість права у соціальних перетвореннях, міжнародних відносинах, особливої актуальності набуває проблема полікультурної вихованості майбутніх юристів, котрі повинні не лише знати законодавство й акти правозастосування різних держав, норми моралі, релігії, культури, мови (рідної та іноземної), але й керуватися у власній професійній поведінці фаховою етикою, що передбачає наявність моральних якостей, певних принципів, поглядів, життєвої позиції, системи ціннісних орієнтацій. Це виражається у полікультурності майбутнього правника як важливого особистісного утворення.

Про державний підхід до вирішення проблеми регулювання міжетнічних взаємин свідчать статті Конституції України, Закони України “Про освіту”, “Про національні меншини”, “Про засади державної мовної політики”, “Про свободу совісті та релігійні організації”, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, Концепція громадянської освіти та виховання в Україні, Концепція національного виховання студентської молоді, міжнародно-правові документи, які ратифіковані в Україні, інші законодавчі та нормативні акти. Ідеї полікультурності та розуміння необхідності їх реалізації відображені в документах ООН, ЮНЕСКО, Ради Європи, багатьох міжнародних форумів, присвячених актуальним проблемам вищої освіти.

У процесі інтеграції України в європейський простір та міжнародну спільноту перед вищими навчальними закладами юридичного профілю постає завдання не лише якісної підготовки майбутніх юристів до виконання професійних обов'язків, а й їх особистісно-духовного розвитку, центром якого є високий рівень загальної культури, толерантність, менталітет співробітництва, ціннісний плюралізм, культурний релятивізм та здатність до міжкультурної комунікації іноземною мовою, що зумовлює необхідність теоретичного осмислення полікультурного виховання як одного з основних чинників становлення молоді особистості у багатовимірному суспільному просторі.

Концептуальні основи полікультурної освіти досліджували О. Джуринський, О. Ковальчук; теоретико-методологічні основи полікультурної освіти і виховання вивчали В. Бойченко, І. Лощенова, Л. Чумак; проблеми демократизації освіти й виховання полікультурної особистості відображені в працях В. Баркасі, В. Болгаріної, В. Дороз; процеси становлення полікультурної освіти й виховання, їх взаємозв'язок з національною освітою висвітлено Л. Волик, Л. Голік, Л. Гончаренко, Н. Слюсаренко, А. Солодкою; питання полікультурності як засобу формування особистісного світосприйняття міжетнічних стосунків відображені у працях В. Кузьменка та ін.

Аналіз наукових досліджень і сучасної виховної практики переконує у тому, що в навчально-виховному процесі студентів-юристів простежуються певні суперечності між: рекомендаціями вітчизняних і міжнародно-правових інституцій щодо розвитку полікультурності майбутніх випускників юридичних спеціальностей і недостатньою спрямованістю виховного процесу ВНЗ на формування відповідних характеристик особистості студентів; нагальними суспільними потребами залучення до сфери міжнародно-правничої діяльності фахівців із полікультурними якостями і недооцінкою цих потреб у сучасній системі вищої юридичної освіти; об'єктивною необхідністю використання іноземних мов як засобу формування полікультурної вихованості студентів юридичних спеціальностей і відсутністю наукових розробок щодо організації полікультурного виховання майбутніх юристів у контексті сучасних наукових підходів до формування особистості.

Педагогічна значущість проблеми, її актуальність та недостатнє розкриття в науково-педагогічній літературі, необхідність усунення зазначених суперечностей зумовили вибір теми дисертації: **“Полікультурне виховання студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до тематичного плану наукових досліджень Державного вищого навчального закладу “Запорізький національний університет”, наукова тема: “Психолого-педагогічне забезпечення підготовки фахівців для впровадження освітніх інновацій” (номер державної реєстрації 0106U012657).

Тему дисертаційного дослідження затверджено науково-технічною радою ДВНЗ “Запорізький національний університет” (протокол № 5 від 18.01.2007 р.) та узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 27 травня 2008 р.).

Об'єкт дослідження – полікультурне виховання студентської молоді.

Предмет дослідження – педагогічні умови полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов.

Мета дослідження – обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей у процесі вивчення іноземних мов.

Для досягнення мети визначено наступні **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати стан проблеми полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов у психолого-педагогічній теорії та виховній практиці вищої школи.

2. З'ясувати структуру та конкретизувати критерії і рівні полікультурної вихованості студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов.

3. На основі спроектованої моделі обґрунтувати педагогічні умови полікультурного виховання майбутніх юристів.

4. Експериментально перевірити ефективність обґрунтованих педагогічних умов.

Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань було використано комплекс таких **методів дослідження**: *теоретичні* (ретроспективний і системно-структурний аналіз, синтез, порівняння, моделювання, узагальнення) – для вивчення філософських, педагогічних, психологічних, лінгвістичних джерел та навчально-методичної літератури, систематизація теоретичного матеріалу, визначення сутності та структури полікультурної вихованості студентів юридичних спеціальностей; *емпіричні* (анкетування, тестування, бесіди, спостереження) – для визначення рівнів сформованості полікультурної вихованості студентів юридичних спеціальностей; *експериментальні* (констатувальний та формувальний експерименти) – для перевірки розробленої моделі та ефективності педагогічних умов полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов; *методи математичної статистики* (порівняльні методи, методи графічного зображення результатів, непараметричні методи перевірки статистичних гіпотез) – для кількісного і якісного аналізу отриманих результатів із полікультурної вихованості студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов.

Експериментальна база дослідження. Дослідження здійснювалося впродовж 2007-2012 років на базі Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Харківського національного університету внутрішніх справ, Бердянського державного педагогічного університету, Класичного приватного університету (м. Запоріжжя). Загалом експериментом охоплено 349 респондентів, із них 324 – студенти юридичних спеціальностей, 25 – викладачі. На констатувальному етапі експериментально-дослідної роботи взяли участь 324 студенти юридичних спеціальностей, на формувальному етапі – 169 студентів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

вперше обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей у процесі вивчення іноземних мов (спрямованість на полікультурність як ціннісну особистісну якість майбутнього юриста; реалізація виховного потенціалу іноземних мов для здійснення міжкультурної комунікації в іншомовному просторі юриспруденції; створення полікультурного виховного середовища).

У процесі дослідження *з'ясовано* структуру (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний компоненти), *конкретизовано* критерії (емоційно-мотиваційні, когнітивно-пізнавальні, поведінково-діяльнісні) і рівні (високий, середній, низький) полікультурної вихованості студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов.

Розроблено та науково обґрунтовано модель полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей, яка відображає взаємозв'язок чотирьох послідовних блоків: цільового, змістового, діяльнісного та результативного.

Набули подальшого розвитку форми і методи полікультурного виховання майбутніх юристів засобами іноземних мов.

Практичне значення дослідження. Висновки та основні положення дисертації використано під час створення навчальних і робочих програм з дисципліни “Іноземна мова”, спецкурсу “Формування полікультурної особистості”, у підготовці методичного матеріалу для організації і проведення засідань “Євроклубу”. Практичне значення дослідження полягає також у розробці науково-методичного посібника “Основи полікультурного виховання засобами іноземних мов” та методичних рекомендацій із полікультурного виховання для науково-педагогічних працівників юридичних спеціальностей.

Результати дослідження можуть використовуватися у процесі створення програм із виховання студентів-юристів вищих навчальних закладів, підготовці методичних посібників для викладачів, під час читання спецкурсів “Педагогіка міжнаціонального спілкування”, “Інтерактивні методики виховання” у вишах, а також у системі післядипломної педагогічної освіти вчителів.

Результати дослідження **впроваджено** у навчально-виховний процес Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (довідка № 1/1673 від 20.06.2011), Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (акт № 21 від 31.05.2012), Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 47 від 10.05.2012), Класичного приватного університету (акт № 110 від 14.05.2012), Харківського національного університету внутрішніх справ (акт № 251 від 25.09.2012).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження обговорювалися на трьох *міжнародних* конференціях: “Сучасні стратегії мовної підготовки іноземних студентів-нефілологів” (Запоріжжя, 2008), “Вища освіта в сучасному суспільстві: шляхи оновлення та засоби реформування” (Одеса, 2011), “Викладання мов у вищих навчальних закладах

на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки” (Харків, 2012); шести *всеукраїнських* конференціях: “Реалізація положень Болонської угоди в процесі реформування галузевої освіти системи МВС України: проблеми і перспективи” (Запоріжжя, 2007), “Сучасний соціокультурний простір – 2009” (Київ, 2009), “Актуальні проблеми сучасної науки” (Київ, 2010), “Актуальні проблеми лінгвістики в контексті міжкультурної комунікації” (Умань, 2011), “Сучасна освіта і наука в Україні: наукові здобутки, стан і перспективи” (Миколаїв, 2011), “Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку” (Запоріжжя, 2011); *університетській* конференції “Молода наука – 2012” (Запоріжжя, 2012); *всеукраїнському науково-практичному семінарі* “Актуальні проблеми лінгвістики в контексті міжкультурної комунікації” (Умань, 2011); під час засідання *круглого столу* “Мова і право” (Дніпропетровськ, 2012). Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедр іноземної мови Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, мовної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, педагогіки та психології освітньої діяльності та вченої ради Запорізького національного університету (2007–2012 рр.).

Публікації. Основні положення і результати дисертаційної роботи відображено у 19 одноосібних публікаціях, із них 5 – у наукових фахових виданнях.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (250 найменувань, із них 47 – іноземною мовою), додатків. У дисертації вміщено 3 таблиці, 20 рисунків. Загальний обсяг роботи – 240 сторінок, основний зміст дисертації викладено на 177 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, ступінь розробленості проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, охарактеризовано експериментальну базу, окреслено наукову новизну, практичне значення роботи, представлено апробацію отриманих результатів, відображено дані про структуру та обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі – **“Теоретичні аспекти полікультурного виховання студентської молоді”** – здійснено аналіз підходів до визначення специфіки полікультурного виховання у контексті його педагогічної сутності. Подано характеристику стану розробленості проблеми полікультурного виховання у філософській, культурологічній і психолого-педагогічній літературі; простежено взаємозв'язок між рівнем володіння іноземною мовою і полікультурним мисленням; розкрито основні сутнісні риси інтерактивних методів полікультурного виховання як провідних у навчально-виховному процесі вищої школи; обґрунтовано критерії, показники та рівні сформованості полікультурної вихованості студентів юридичних спеціальностей; здійснено констатувальний етап експерименту з метою виявлення рівня полікультурної вихованості

студентів юридичних спеціальностей; проаналізовано специфіку полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов.

Певні аспекти полікультурного виховання та виховання комунікативної культури особистості відображено в працях українських і зарубіжних дослідників Г. Абібуллаєвої, Р. Агадулліна, Е. Антипової, В. Баркасі, В. Бойко, В. Бойченко, В. Болгаріної, Л. Голік, Л. Гончаренко, Л. Горбунової, О. Джуринського, Г. Дмитрієва, В. Долженко, І. Каташинської, Т. Клиненко, О. Ковальчук, М. Красовицького, В. Кузьменка, І. Лощенової, О. Першукової, Н. Сейко, Н. Слюсаренко, А. Солодкої, О. Сухомлинської, Л. Чумак та ін.

Аналіз літератури дав змогу виявити, що полікультурне виховання має забезпечувати у студентів юридичних спеціальностей: розуміння багатовимірного полікультурного простору; оволодіння сучасними формами міжособистісних і міжнаціональних комунікацій за допомогою іноземних мов; формування ціннісного плюралізму та культурного релятивізму, поваги до законодавчих норм інших держав і культур, менталітету співробітництва у процесі взаємодії правових культур, становлення “діалогу культур” націй, рас, віросповідань, переконань.

Отже, дефініцію “*полікультурне виховання студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов*” розглядаємо як процес формування системи професійно значущих інтересів, знань, поглядів, переконань, дій, спрямованих на розвиток планетарної свідомості, ціннісного ставлення до феномену “полікультурності” зокрема, й міжнародного права загалом, результатом якого є полікультурна особистість студента-юриста, який визнає спільні загальнодержавні системи норм права та полікультурні цінності й орієнтований на міжнародну взаємодію у сфері юриспруденції як основу успішної міжкультурної комунікації засобами іноземних мов.

Полікультурна вихованість студента юридичної спеціальності, що є інтегративною характеристикою особистості, складається з його позитивного ставлення до засвоєння засобами іноземних мов професійно значущих полікультурних знань, умінь, юридичної практики міжнародної взаємодії різних суб’єктів права відповідних культур; сукупності полікультурно важливих особистісних якостей майбутнього правника (емпатійність, толерантність, комунікабельність, активність, ініціативність, креативність, гнучкість мислення, потреба в самопізнанні, саморозвитку, самовдосконаленні, конкурентоспроможність, індивідуальність, самостійність і цілеспрямованість). Рівень успішності полікультурної особистості майбутнього юриста залежить від рівня розвитку цих якостей.

З’ясовано, що полікультурність студентів-юристів на особистісному рівні можна визначити як їх здатність інтегрувати у свідомості різні культурні сенси, інтереси та цінності як основу планетарного мислення й майбутньої успішної міжнародної взаємодії. Водночас, полікультурність забезпечує формування особистості в межах національної культури і сприяє її розвитку як осередку й центру перетину культур, конфесій, цивілізацій в одній особі.

Вищі навчальні заклади готують фахівців різних галузей юриспруденції, але, як правило, не приділяють належної уваги розвитку іншомовних комунікативних здібностей майбутніх юристів. Проте сучасні умови розвитку суспільства висувають нові вимоги до молодого фахівця-правника. Важливою сферою його майбутньої діяльності (прямо чи опосередковано) стає міжнародне право, коло суб'єктів якого значно збільшилося (від конкретних держав, міждержавних організацій, народів і націй до фізичних та юридичних осіб, органів державної влади й місцевого самоврядування, політичних партій, громадських організацій, інших соціальних об'єднань).

Урахування полікультурності має стати важливим завданням підготовки майбутніх юристів. Міжнародні відносини, їхній стан і тенденції глибоко впливають на міжнародне право. Серед об'єктів правового регулювання сучасним міжнародним правом усе більшого значення набувають загальнолюдські, або глобальні, проблеми. У вирішенні цих питань зацікавлені всі держави незалежно від їхнього географічного розміщення, політичної, військової або економічної значущості. Їхні представники мають брати участь в обговоренні і вирішенні зазначених проблем, у зв'язку з чим постає необхідність міжнародно-правової регламентації переважно методом консенсусу — загальної згоди, що здебільшого залежить від уміння порозумітися. Важливими чинниками у цьому процесі є знання міжнародних мов та вміння спілкуватися.

Тож, у процесі інтеграції України в європейський простір та міжнародну спільноту необхідною умовою розвитку та майбутнього професійного успіху юриста є вільне володіння іноземними мовами, особливо тими, що є офіційними у Євросоюзі й вивчення яких має не тільки освітню, але й виховну функцію. Саме тому полікультурне виховання засобами іноземних мов є невід'ємною частиною оволодіння мовою та культурою країн ближнього та дальнього зарубіжжя.

Змістова структура полікультурної вихованості студентів юридичних спеціальностей репрезентована мотиваційним, когнітивним і поведінковим компонентами. Мотиваційний компонент визначає інтерес студентів до полікультурного виховання, полікультурної взаємодії та відповідних культур як ціннісної основи майбутньої професійної діяльності, зокрема, у галузі міжнародного права; ціннісні орієнтації студентів на здійснення ефективної полікультурної діяльності, позитивне ставлення до вивчення іноземних мов як засобу успішної міжкультурної комунікації та полікультурних знань, умінь, зорієнтованих на міжнародну взаємодію у сфері юриспруденції; професійну потребу студентів, які готуються стати фахівцями у різних галузях права; формує полікультурну професійну спрямованість особистості юриста. Показниками мотиваційного компоненту виступають рівень сформованості потреб, мотивів і цілей полікультурної діяльності, ставлення до майбутньої полікультурної діяльності, інтерес до іншомовних культур, міжкультурної взаємодії, бажання спілкуватися з іноземцями й досягти правового консенсусу з використанням мови іншої країни. Критерієм служить ступінь прояву,

стійкість пізнавального інтересу, прагнення до полікультурної взаємодії, пов'язаної з майбутньою професією.

Когнітивний компонент охоплює сукупність знань, засвоєних студентами-юристами у процесі вивчення іноземної мови, як засобу вираження власних думок і почуттів, що виявляються в поглядах, поняттях, інформованості щодо полікультурної дійсності, полікультурних напрямів майбутньої професійної діяльності; передбачає розвиток полікультурного мислення у контексті юридичної спеціальності засобами вивчення іноземної мови, шляхом вирішення полікультурних проблем і рефлексії студентами власного полікультурного досвіду. Показником когнітивного компоненту є засвоєння полікультурних знань на професійній основі та наявність полікультурної підготовки, критерієм – глибина осмислення, міцність полікультурних знань та доцільність оволодіння ними.

Поведінковий компонент передбачає засвоєння студентами-юристами ролі толерантного комуніканта, здатного до рефлексії, тобто оцінювання результату своєї майбутньої професійної діяльності і визначення шляхів її подальшої корекції; характеризується готовністю застосовувати полікультурні знання, уміння, раціональною полікультурною поведінкою (досягнення взаєморозуміння і взаємодії); передбачає свідоме бажання взяти участь у міжкультурній комунікації; розвиток у студентів професійно важливих якостей, що виявляються в конкретній полікультурній діяльності (наприклад, у процесі міжкультурної комунікації), а саме: відкритість до сприйняття нового, критичне переосмислення фактів своєї та іншомовної культур, емпатія, вдумливість, розуміння особливостей іншої людини як носія певної культури; конструктивність у вирішенні ситуацій, пов'язаних із різними традиціями і нормами тощо. Показниками поведінкового компоненту є усвідомлений вибір студентами юридичних спеціальностей полікультурного діалогу як форми соціальної взаємодії представників різних культур; розвиток полікультурно важливих якостей (терпимість, емпатія, комунікативна толерантність), критерієм виступає ступінь розвитку названих якостей, їх стійкість.

Проведене дослідження дало змогу виокремити три рівні полікультурної вихованості студентів юридичних спеціальностей. *Високому рівню полікультурної вихованості* відповідають такі якості особистості юриста: наявність сформованих полікультурних знань та потреб, що проявляються в систематичному відвідуванні не тільки місцевих, але й заходів із участю представників міжнародних юридичних організацій іноземною мовою, у прагненні до створення полікультурних цінностей у процесі здійснення юридичної діяльності засобами іноземних мов; позитивне ставлення і бажання дотримуватися моральних норм, що регулюють міжнародні відносини, взаємини між правниками різних держав, виявляти відповідні полікультурні особистісні якості; гуманістичний світогляд; тактовне ставлення до представників інших культур та народів під час міжкультурної взаємодії засобами іноземних мов; прагнення до розуміння смислових орієнтирів

іншого лінгвосоціуму та самостійного прийняття юридично правильного рішення; наявність навичок міжкультурного діалогу у юридичній сфері, що передбачає здатність оперувати інтеркультурними концептами та засобами соціальної комунікації.

Середній рівень полікультурної вихованості визначається наявністю сформованих полікультурних потреб, що проявляються в епізодичному відвідуванні заходів із участю представників міжнародних юридичних організацій іноземною мовою; достатньо розвиненим позитивним ставленням до представників інших мов та культур у процесі здійснення юридичної діяльності засобами іноземних мов; легкістю у встановленні міжкультурного діалогу засобами іноземних мов; сформованістю деяких полікультурних якостей при вирішенні простих міжкультурних ситуацій у юридичній сфері засобами іноземних мов, однак ці процеси ще не мають системного характеру.

Низький рівень полікультурної вихованості студентів-юристів визначається конформізмом думок, байдужістю особистості юриста до полікультурного саморозвитку, недостатньо сформованою здатністю до осмислення картини світу іншої соціокультури: оцінкою лише існуючих стереотипів правових міжнародних відносин, відсутністю прагнення до створення полікультурних цінностей, важкістю у встановленні міжкультурних зв'язків.

На констатувальному етапі експериментально-дослідницької роботи проводилася педагогічна діагностика вихідного рівня полікультурної вихованості учасників експерименту. Отримані дані засвідчують недостатній рівень полікультурної вихованості студентів юридичних спеціальностей, зокрема за компонентами: мотиваційний (низький рівень – 29,9 %, середній рівень – 67,3 %, високий рівень – 2,8 %); когнітивний (низький рівень – 64,2 %, середній рівень – 33 %, високий рівень – 2,8 %); поведінковий (низький рівень – 50 %, середній рівень – 48,8 %, високий рівень – 1,2 %). Зроблено висновок про доцільність полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов.

У другому розділі – **“Експериментальне дослідження процесу полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов”** – спроектовано і науково обґрунтовано модель полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей, схарактеризовано взаємозв'язки між елементами моделі; з урахуванням результатів констатувального експерименту визначено оптимальні педагогічні умови досліджуваного процесу; розкрито логіку і методику формувального етапу експерименту; здійснено перевірку ефективності розроблених педагогічних умов полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей; узагальнено результати дослідно-експериментальної роботи.

Виявлений стан полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей у практиці вищих навчальних закладів юридичного профілю зумовив необхідність проектування та застосування коригувальних форм впливу, зокрема створення низки педагогічних умов, які

забезпечують ефективність означеного процесу: *спрямованість на полікультурність як ціннісну особистісну якість майбутнього юриста; реалізація виховного потенціалу іноземних мов для здійснення міжкультурної комунікації в іншомовному просторі юриспруденції; створення полікультурного виховного середовища.*

Визначені умови є компонентами розробленої моделі полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей, у якій відображено взаємозв'язок цільового, змістового, діяльнісного та результативного блоків (рис. 1).

Побудова моделі здійснювалася на основі системного підходу до організації виховного процесу у вищому навчальному закладі юридичного профілю. Модель полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов включає: мету, завдання, методологічні підходи, принципи, педагогічні умови, компоненти, функції та сутність полікультурної вихованості, форми та інтерактивні методи, прийоми, засоби, критерії та рівні сформованості полікультурної вихованості.

Спрямованість на полікультурність як ціннісну особистісну якість майбутнього юриста забезпечується шляхом формування у студентів юридичних спеціальностей позитивної мотивації до полікультурних цінностей та полікультурної діяльності засобами іноземних мов, вироблення потреби в систематичності і наполегливості навчально-виховної праці, орієнтацію на самоосвіту та безперервне самовиховання.

Перша умова впроваджується передусім через введення у навчально-виховний процес студентів юридичних спеціальностей розробленого спеціального курсу “Формування полікультурної особистості”. Структура занять спецкурсу ґрунтується на використанні виховного потенціалу теоретичного матеріалу в поєднанні з практичними вправами, елементами крос-культурного тренінгу, аналізом полікультурних ситуацій, екскурсіями для іноземних гостей, конкурсами “Поліглот”, “Містер Всезнайко”, “Знавець іноземних мов та культур”, юридичними вікторинами, віртуальними подорожами країнами світу, зустрічами з цікавими людьми – представниками іншомовних країн, здійсненням пошукової роботи, стимулюванням міжкультурної комунікації з представниками інших культур, участю у міжнародних фестивалях, міжнародних молодіжних конференціях, відвідуванням виставок, музеїв, електронним листуванням із представниками інших країн, подорожами країнами світу.

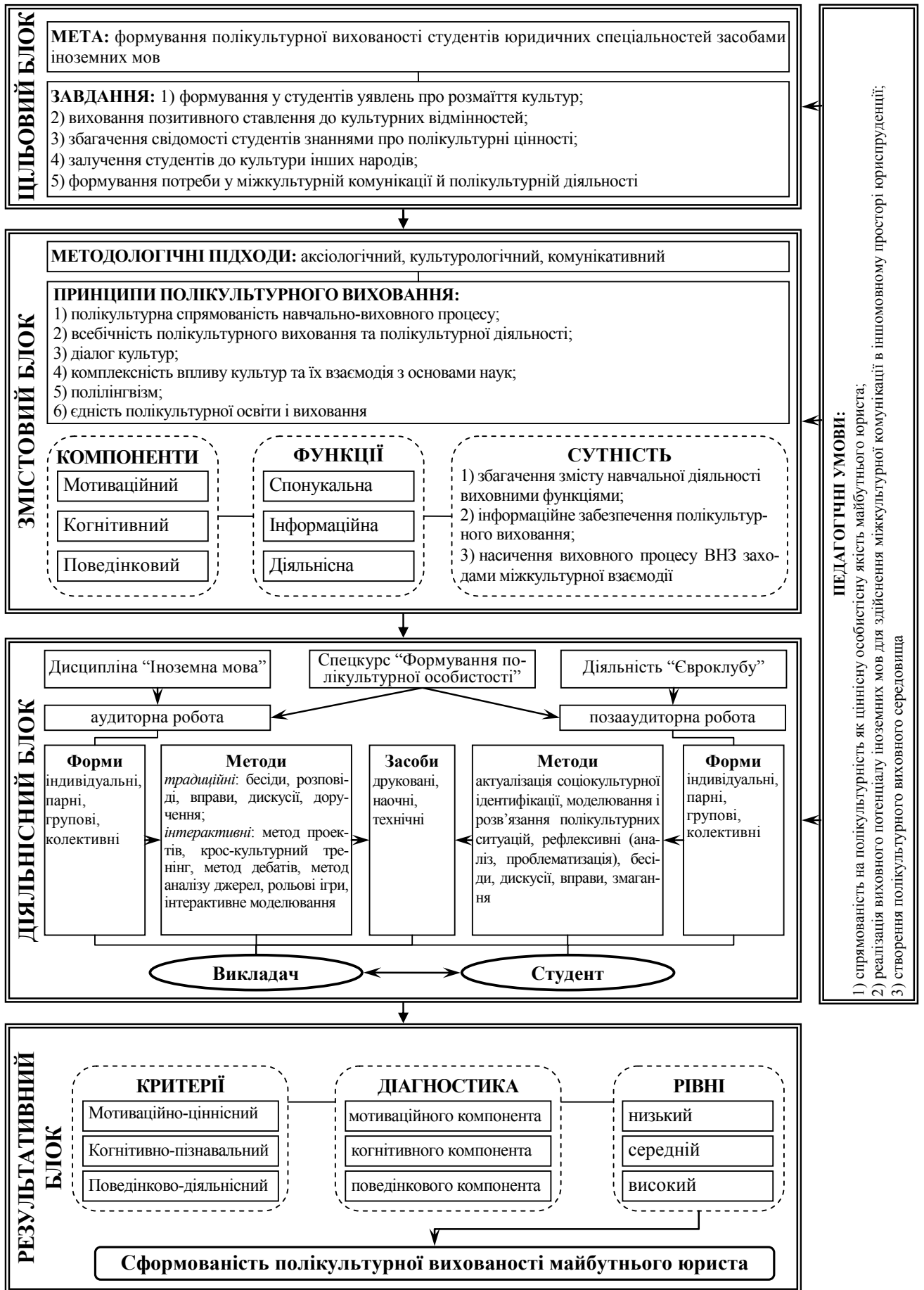

Рис. 1. Модель полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей

Виховний потенціал іноземних мов у контексті міжкультурної комунікації в іноземномовному просторі юриспруденції реалізовувався у процесі аудиторної роботи під час вивчення дисципліни “Іноземна мова”. Студентам пропонувалися дидактичні завдання полікультурного спрямування, проводилися інтерактивні методи полікультурного виховання (крос-культурний тренінг, проект, стимуляція, рольові ігри, дебати, аналіз джерел, інтерактивне моделювання). Ефективними виявилися ділові ігри іноземною мовою, що мають фахове спрямування (заняття-екскурсії, юридичні консультації, судові засідання, парламентські дебати, проведення допитів тощо).

Серед видів позааудиторної роботи із навчальним матеріалом полікультурного спрямування найбільшу дієвість мали переклад текстів юридичної тематики іноземною мовою (міжнародні договори, конвенції, документи нотаріального посвідчення, документація цивільного, сімейного та кримінального права, а також цивільно-процесуальні та кримінально-процесуальні акти), завдання на оцінку композиційної завершеності запропонованих документів (правильно скласти преамбулу та диспозицію норми; заповнити прогалини в документі; знайти невідповідність між нормами міжнародного права та нормами права певної країни; розробити орієнтування для міжнародної поліції (Інтерпол, Європол) злочинця або розшукованих речей; подання апеляції до Європейського (міжнародного) суду; розгляд ратифікацій міжнародних угод) тощо.

Серед форм роботи, що сприятимуть полікультурному вихованню студентів юридичних спеціальностей, – індивідуальні, парні, групові та колективні.

Полікультурне виховне середовище як соціокультурно детермінований комплекс і результат взаємодії суб'єктів виховання, що репрезентують багатоманітність правових культур, створювалося передусім завдяки діяльності “Євроклубу”, який координує діяльність виховних інституцій у вищому навчальному закладі юридичного профілю. Основними формами його роботи є: проведення зустрічей і клубних змагань студентів юридичних спеціальностей, які є членами євроклубу (іноземними мовами); святкування дня народження євроклубу; проведення творчих конкурсів (конкурс есе, статей, творів на євротематику іноземною мовою); святкування Дня Європи (травень); випуск газети студентського самоврядування; підготовка та реалізація юридичних проектів; самостійний добір правничого матеріалу полікультурного спрямування іноземною мовою; організація та проведення концертів, конкурсів, вечорів, вікторин, інтелектуальних аукціонів; участь у полікультурній діяльності; організація обмінів/листування з вищими навчальними закладами європейських країн; зустрічі з представниками інших країн, використання мультимедійних ресурсів для здійснення міжкультурної комунікації з представниками інших країн (Skype-конференції), поїздки за кордон по обміну досвідом фахової спрямованості іноземною мовою (співпраця з Інтерполом, Європолом, міжнародними правоохоронними органами).

Результати експериментальної роботи підтвердили ефективність визначених педагогічних умов та розробленої концептуальної моделі полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей. Отримані результати (табл. 1) свідчать про позитивні зміни як у розвитку структурних компонентів, так і полікультурної вихованості майбутніх юристів в цілому. Підтверджено, що сформованість полікультурної вихованості залежить від спрямованості на полікультурність як ціннісну особистісну якість майбутнього юриста, реалізації виховного потенціалу іноземних мов для здійснення міжкультурної комунікації в іншомовному просторі юриспруденції та створенні полікультурного виховного середовища ВНЗ.

Проведені статистичні обчислення дали змогу встановити, що запропоновані нами в дисертаційному дослідженні педагогічні умови сприяли розвитку полікультурної вихованості студентів юридичних спеціальностей. За допомогою критерію χ^2 встановлено розбіжності між емпіричними розподілами за сформованістю компонентів полікультурної вихованості в контрольній і експериментальній групах, а критерій знаків засвідчив покращення розвитку кожного з компонентів полікультурної вихованості у студентів експериментальної групи.

Так, збільшилася кількість студентів із високим і середнім рівнями сформованості полікультурної вихованості і зменшилась їх кількість із низьким рівнем. За підсумками формувального експерименту встановлено, що 21,4% студентів експериментальних груп мали низький рівень сформованості полікультурної вихованості, середній – 63,1% і високий – 15,5%. Водночас у контрольних групах ці показники становили (відповідно): низький – 44,7%, середній – 49,4% і високий – 5,9%.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз рівнів сформованості полікультурної вихованості студентів юридичних спеціальностей

Рівень	Констатувальний етап		Формувальний етап							
			КГ (85 осіб)				ЕГ (84 особи)			
			Початок експерименту		Кінець експерименту		Початок експерименту		Кінець експерименту	
			Абс.	У %	Абс.	У %	Абс.	У %	Абс.	У %
низький	162	50,0	43	50,6	38	44,7	43	51,2	18	21,4
середній	153	47,2	40	47,1	42	49,4	38	45,2	53	63,1
високий	9	2,8	2	2,4	5	5,9	3	3,6	13	15,5

Отже, статистична обробка результатів формувального експерименту дала змогу визнати ефективність запропонованих педагогічних умов для покращення полікультурної вихованості майбутніх юристів.

ВИСНОВКИ

Розвиток та реформування системи вищої освіти України відбувається за змінених економічних умов, що потребують нових підходів до підготовки юридичних кадрів, які б забезпечили високий рівень професіоналізму і вміння працювати в умовах полікультурного середовища.

1. Аналіз стану полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов у психолого-педагогічній теорії та виховній практиці вищої школи дав змогу виявити низку проблем: недостатню умотивованість майбутнього правника щодо формування полікультурності як ціннісної особистісної якості юриста; слабе використання виховного потенціалу іноземних мов як головного засобу міжкультурної комунікації в іншомовному просторі юриспруденції; відсутність у вищих навчальних закладах юридичного профілю спеціального полікультурного виховного середовища. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури, власних наукових розвідок визначено полікультурне виховання студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов як процес формування системи професійно значущих інтересів, знань, поглядів, переконань, дій, спрямованих на розвиток планетарної свідомості, ціннісного ставлення до феномену “полікультурності” зокрема, й міжнародного права загалом, результатом якого є полікультурна особистість студента-юриста, що визнає спільні загальнодержавні системи норм права та полікультурні цінності й орієнтований на міжнародну взаємодію у сфері юриспруденції як основу успішної міжкультурної комунікації засобами іноземних мов.

Основними факторами полікультурного виховання у цьому процесі виступають: полікультурні цінності, полікультурна діяльність особистості студента й педагога та полікультурне середовище, де здійснюється міжкультурна взаємодія засобами іноземних мов.

2. Результатом процесу полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей є їх полікультурна вихованість, що складається із трьох основних компонентів: мотиваційного, когнітивного, поведінкового. Показниками мотиваційного компоненту виступають рівень сформованості потреб, мотивів і цілей полікультурної діяльності, ставлення до майбутньої полікультурної діяльності, інтерес до іншомовних культур, міжкультурної взаємодії, бажання спілкуватися з іноземцями й досягти правового консенсусу з використанням мови іншої країни. Критерієм служить ступінь прояву, стійкість пізнавального інтересу, прагнення до полікультурної взаємодії, пов’язаної з майбутньою професією. Показником когнітивного компоненту є засвоєння полікультурних знань на професійній основі та наявність полікультурної підготовки, критерієм –

глибина осмислення, міцність полікультурних знань та доцільність оволодіння ними. Показниками поведінкового компоненту – усвідомлений вибір студентами юридичних спеціальностей полікультурного діалогу як форми соціальної взаємодії представників різних культур; розвиток полікультурно важливих якостей (терпимість, емпатія, комунікативна толерантність), критерієм виступає ступінь розвитку цих якостей, їх стійкість.

На основі проведеної науково-дослідної роботи встановлено три рівні полікультурної вихованості студентів юридичних спеціальностей: високий, середній та низький. Зазначені рівні полікультурної вихованості студентів юридичних спеціальностей відображають наявність мотивів, інтересу, позитивних емоцій та почуттів; об'єм і глибину полікультурних знань та розуміння сутності поняття “полікультурна вихованість”; ступінь їх сформованості і проявів у вчинках та діяльності студентів.

3. У процесі дослідно-експериментальної роботи з'ясовано, що полікультурне виховання студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов є ефективним за таких педагогічних умов: спрямованості на полікультурність як ціннісну особистісну якість майбутнього юриста; реалізації виховного потенціалу іноземних мов для здійснення міжкультурної комунікації в іншомовному просторі юриспруденції; створення полікультурного виховного середовища.

Спрямованість на полікультурність забезпечувалась введенням у навчально-виховний процес студентів юридичних спеціальностей розробленого спеціального курсу “Формування полікультурної особистості”. Реалізація виховного потенціалу іноземних мов відбувалася у процесі аудиторної роботи під час вивчення дисципліни “Іноземна мова”. Полікультурне виховне середовище створювалося передусім завдяки діяльності “Євроклубу”, який координував діяльність виховних інституцій у вищому навчальному закладі юридичного профілю.

4. Обґрунтовані педагогічні умови є компонентами моделі полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов як складного, поетапно організованого процесу взаємодії викладачів та студентів. У структурі моделі виокремлено цільовий, змістовий, діяльнісний, результативний блоки.

5. Експериментальна перевірка науково обґрунтованих педагогічних умов полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов підтвердила їх ефективність.

Порівняльний аналіз полікультурної вихованості студентів контрольної та експериментальної груп до експерименту засвідчив однорідність цих груп, а після експерименту показав значущі розбіжності між компонентами полікультурної вихованості в КГ і ЕГ. Після експерименту кількість студентів з низьким рівнем полікультурної вихованості в експериментальній групі становить 21,4%, що менше, ніж у контрольній (44,7%); кількість студентів з високим рівнем полікультурної вихованості в експериментальній групі 15,5%

перевищує аналогічний показник у контрольній групі (5,9%), що свідчить про позитивну динаміку полікультурної вихованості студентів юридичних спеціальностей. Отже, реалізація експериментальної методики доводить ефективність полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов.

Дослідження проблеми полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей показало, що перспективним є також вивчення можливостей і специфіки формування полікультурної вихованості молоді середньо-спеціальних і вищих навчальних закладів іншого професійного профілю.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Хребтова В. В. Зародження й перспективи розвитку полікультурного виховання / В. В. Хребтова // Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки : [збірник наукових статей] / голов. ред. Л. І. Міщик. – Запоріжжя, 2007. – № 2. – С. 228–232.

2. Хребтова В. В. Теоретичні основи полікультурного виховання засобами іноземних мов / В. В. Хребтова // Вісник Херсонського державного університету. Педагогічні науки : [збірник наукових праць]. – Херсон, 2009. – Вип. 52. – С. 219–225.

3. Хребтова В. В. Полікультурне виховання студентської молоді: стратегія державної політики / В. В. Хребтова // Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки : [збірник наукових статей] / голов. ред. Г. В. Локарева. – Запоріжжя, 2009. – № 2. – С. 197–201.

4. Хребтова В. В. Формування полікультурної компетентності майбутніх юристів засобами іноземних мов / В. В. Хребтова // Вища освіта в сучасному суспільстві: шляхи оновлення та засоби реформування. Серія: Педагогіка і психологія : [науково-практичний журнал]. – Одеса, 2011. – № 6. – С. 244–247.

5. Хребтова В. В. Інтерактивні технології полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов / В. В. Хребтова // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / голов. ред. М. К. Мартинюк. – Умань, 2013. – Ч. 1. – С. 346–351.

Опубліковані праці апробаційного характеру

6. Хребтова В. В. Болонський процес: пошуки забезпечення привабливості європейської системи освіти / В. В. Хребтова // Реалізація положень Болонської угоди в процесі реформування галузевої освіти системи МВС України: проблеми і перспективи : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Запоріжжя, 25 травня 2007 р.) / Запорізький юридичний інститут ДДУВС. – Запоріжжя, 2007. – С. 53–56.

7. Хребтова В. В. Полікультурність і толерантність в сучасному соціокультурному просторі / В. В. Хребтова // Сучасні стратегії мовної підготовки іноземних студентів-нефілологів : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 25–26 вересня 2008 р.) / Запорізький державний медичний університет. – Запоріжжя, 2008. – С. 156–159.

8. Хребтова В. В. Освітній та культурний потенціал іноземної мови / В. В. Хребтова // Сучасний соціокультурний простір — 2009 : матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Київ, 24–26 вересня 2009 р.) / Інститут наукового прогнозування. – Київ, 2009. – С. 57–58.

9. Хребтова В. В. Впровадження міжкультурного навчання засобами іноземних мов у вищих навчальних закладах / В. В. Хребтова // Актуальні проблеми сучасної науки : матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Київ, 19–21 жовтня 2010 р.) / Інститут наукового прогнозування. – Київ, 2010. – С. 60–62.

10. Хребтова В. В. Виховання полікультурної особистості у процесі міжкультурної комунікації / В. В. Хребтова // Актуальні проблеми лінгвістики в контексті міжкультурної комунікації : матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару (Умань, 20 травня 2011 р.) / Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – Умань, 2011. – С. 18–21.

11. Хребтова В. В. Полікультурна освіта особистості як спосіб виховання толерантності / В. В. Хребтова // Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Запоріжжя, 10–11 листопада 2011 р.) / Запорізький національний університет. – Запоріжжя, 2011. – С. 51–53.

12. Хребтова В. В. Polycultural education of law students / В. В. Хребтова // Викладання мов у вищих навчальних закладах на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки : тези XVI Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 31 травня – 1 червня 2012 р.) / Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2012. – С. 250–251.

13. Хребтова В. В. До проблеми полікультурного виховання / В. В. Хребтова // Молода наука – 2012 : збірник наукових праць студентів, аспірантів і молодих вчених : матеріали V університетської науково-практичної конференції (Запоріжжя, 10–12 квітня 2012 р.) / Запорізький національний університет. – Запоріжжя, 2012. – С. 272–274.

14. Хребтова В. В. Методичні рекомендації з полікультурного виховання : [методичні рекомендації для практичних занять] / В. В. Хребтова. – Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2012. – 156 с.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати

15. Хребтова В. В. Двомовне навчання як складник системи освіти XXI століття / В. В. Хребтова // Ономастика і апелятиви : [збірник наукових праць] / голов. ред. В. О. Горпинича. – Дніпропетровськ, 2007. – Вип. 30. – С. 378–384.

16. Хребтова В. В. Взаємодія культур: діалог культур / В. В. Хребтова // Русский язык и литература : проблемы изучения и преподавания в школе и вузе : [сб. науч. тр.]. – К., 2009. – С. 249–252.

17. Хребтова В. В. Філософський аспект міжкультурної комунікації / В. В. Хребтова // Мова і культура : [науковий журнал]. – Київ, 2010. – Вип. 13, т. 7 (143). – С. 141–144.

18. Хребтова В. В. Аналіз державної політики та полікультурної стратегії / В. В. Хребтова // Сучасна освіта і наука в Україні: наукові здобутки, стан і перспективи : матеріали VIII Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції (Миколаїв, 25–27 травня 2011 р.) / Всеукраїнське громадське об'єднання “Нова Освіта”. – Миколаїв, 2011. – С. 92–94.

19. Хребтова В. В. Основи полікультурного виховання засобами іноземних мов : [навчально-методичний посібник] / В. В. Хребтова. – Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2011. – 72 с.

АНОТАЦІЯ

Хребтова В. В. Полікультурне виховання студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України. – Тернопіль, 2013.

Дисертаційна робота є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов.

У дисертації на підставі аналізу філософської та психолого-педагогічної літератури з'ясовано суть і структуру полікультурної вихованості студентів юридичних спеціальностей. Визначено її компоненти (мотиваційний, когнітивний, поведінковий). Згідно з визначеними критеріями і показниками, виявлено три рівні (високий, середній, низький) сформованості полікультурної вихованості студентів юридичних спеціальностей.

Обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови як компоненти моделі полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей, у якій взаємопов'язані цільовий, змістовий, діяльнісний та результативний блоки.

На основі аналізу отриманих результатів розроблено методичні рекомендації щодо формування полікультурної вихованості студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов.

Ключові слова: студенти юридичних спеціальностей, полікультурне виховання, критерії та рівні полікультурної вихованості, інтерактивні методи полікультурного виховання, засоби, іноземні мови, педагогічні умови.

АННОТАЦИЯ

Хребтова В. В. Поликультурное воспитание студентов юридических специальностей средствами иностранных языков. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки Украины. – Тернополь, 2013.

Диссертационная работа представляет теоретико-экспериментальное исследование проблемы поликультурного воспитания студентов юридических специальностей средствами иностранных языков.

В результате философского, социально-педагогического и психологического анализа рассмотрена сущность понятий “поликультурность”, “поликультурное воспитание”, “поликультурное воспитание студентов юридических специальностей”. Дана характеристика состоянию изученности проблемы поликультурного воспитания; прослежена взаимосвязь между языком и мышлением; раскрыты интерактивные методы воспитания как основополагающие в учебно-воспитательном процессе высшей школы; проанализирована специфика поликультурного воспитания студентов юридических специальностей средствами иностранных языков.

Разработана структура поликультурной воспитанности, которая состоит из мотивационного, когнитивного и поведенческого компонентов. Мотивационный компонент определяет интерес студентов к поликультурному воспитанию, поликультурной деятельности; ценностные ориентации студентов на осуществление эффективной поликультурной деятельности; определяет позитивное отношение к изучению иностранных языков как средства межкультурного взаимодействия. Когнитивный компонент предусматривает развитие поликультурного мышления, характеризуется уровнем знаний, который усваивается студентами юридических специальностей в процессе изучения иностранных языков. Поведенческий компонент репрезентирует деятельность, поведение, поликультурное взаимодействие. Компоненты раскрывают содержание поликультурной воспитанности, исполняют побуждающую, информационную и деятельную функции.

В соответствии со структурой разработаны критерии и показатели поликультурной воспитанности студентов юридических специальностей. Критерием развития мотивационного компонента является степень проявления, стойкость познавательного интереса, стремление к поликультурной деятельности. Он характеризует развитие поликультурных установок студентов на межкультурное взаимодействие. Критерием развития когнитивного компонента является глубина осмысления, прочность поликультурных знаний и целесообразность овладения ими.

Поведенческий критерий позволяет установить степень соответствия мотивов поликультурной деятельности студентов с их действиями и поступками. Кроме того, он является побуждением студентов к усилиям, направленным на самореализацию ими собственных возможностей к поликультурному саморазвитию их как субъектов воспитательного процесса.

Показатели стали основанием для выявления трёх групп студентов, которые соответствуют высокому, среднему и низкому уровням поликультурной воспитанности.

Изучение современного состояния поликультурного воспитания студентов юридических специальностей показало, что в учебно-воспитательном процессе высших учебных заведений юридического профиля эти вопросы не получают достаточного освещения. Всё это отрицательно сказывается на формировании и развитии поликультурной личности студента, обуславливает низкий уровень поликультурной воспитанности значительного количества будущих юристов, негативно влияет на общий уровень воспитанности студенческой молодёжи, усложняет межличностные контакты с представителями других культур в процессе осуществления профессиональной деятельности средствами иностранных языков.

Разработаны, теоретически обоснованы и экспериментально проверены педагогические условия поликультурного воспитания студентов юридических специальностей: направленность на поликультурность как ценностное личностное качество будущего юриста; реализация воспитательного потенциала иностранных языков для осуществления межкультурной коммуникации в иноязычном пространстве юриспруденции; создание поликультурной воспитательной среды.

В контрольных группах учебно-воспитательный процесс проводился традиционными методами.

В экспериментальных группах имела место вариативность интерактивных методов поликультурного воспитания. В отдельных группах преимущественно применялись методы внеаудиторной работы студентов, в других – методы аудиторной работы. Наилучшие показатели достигнуты в группах, где поочередно комбинировались различные методы ведения экспериментальной работы.

Полученные на заключительном этапе формирующего эксперимента результаты подтвердили целесообразность прогнозируемых нами педагогических условий повышения эффективности поликультурного воспитания студентов юридических специальностей.

Основные результаты исследования внедрены в учебно-воспитательный процесс нескольких высших учебных заведений юридического профиля Украины.

Ключевые слова: студенты юридических специальностей, поликультурное воспитание, критерии и уровни поликультурной воспитанности, интерактивные методы поликультурного воспитания, средства, иностранные языки, педагогические условия.

ANNOTATION

Khrebtova V. V. Multicultural education of law students by means of foreign languages. – Manuscript.

Thesis for the candidate degree of Pedagogical sciences, speciality 13.00.07 – Theory and Methodology of Education. – Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Department of education and science of Ukraine. – Ternopil, 2013.

The thesis is a theoretical and experimental research of multicultural education of law students by means of foreign languages.

In the thesis the nature and structure of multicultural education of law students are defined on the basis of philosophical, psychological and pedagogical literature analysis. Its components (motivational, cognitive, and behavioral) are determined. According to the stated criteria and indicators of multicultural education of law students, three levels of development of multicultural education (high, medium, and low) are detected. Levels of multicultural education of law students are hierarchically organized, each of them is essential to the next.

Pedagogical conditions as components of model of multicultural education of law students, in which purpose-oriented, meaningful, active and efficient components are interconnected, are substantiated and experimentally verified in the thesis.

Based on the analysis of the results Methodical Recommendations on forming multicultural education of law students by means of foreign languages are developed.

Key words: law students, multicultural education, criteria and levels of multicultural education, interactive methods of multicultural education, means, foreign languages, pedagogical conditions.

Підписано до друку 14.05.2013 р.

Формат 60x84/16.

Папір друк. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Наклад 100 прим. Зам. № 05/13/3-8

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"

46018, м. Тернопіль, вул. Кривоноса, 2 б,

Тел. 8 (0352) 40-08-12

8 (0352) 40-00-63

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

до державного реєстру видавців, виготівників

і розповсюджувачів видавничої продукції

серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.

ФО Осадца Ю.В.